

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.111
Прикарпатського національного
університету імені Василя
Стефаніка доктору юридичних
наук, професору
Павлу Львовичу ФРІСУ

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, професора, директора Навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаніка
Микитина Юрія Івановича
на дисертацію
ПУЛИКА Василя Михайловича
на тему:
«Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони від
втручання в діяльність судових органів»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Незалежна судова влада є запорукою функціонування демократичної і правової держави на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції України. Незалежність під час здійснення правосуддя є надзвичайно важливою передумовою забезпечення верховенства права. Сучасні реалії функціонування системи правосуддя характеризуються непростими викликами, зокрема, і щодо незалежності судових органів, одним із яких є втручання у їхню діяльність.

Варто відзначити високий ступінь латентності переважної більшості випадків втручання в діяльність судових органів. У результаті прояви такої діяльності є прихованими, що негативно впливає як на правосуддя так і суспільну довіру до судової гілки влади загалом.

Протидія втручанню в діяльність судових органів за допомогою кримінально-правових заходів повинна бути одними з пріоритетних завдань кримінально-правової політики держави.

Відповідно постає необхідність дослідження кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів.

Наведене обумовлює актуальність обраної теми дисертації та доцільність проведення наукового дослідження відповідної проблематики Пуликом Василем Михайловичем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника відповідно до Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019-2023 рр., затверджених постановою президії Національної академії наук України від 30.01.2019 р. № 30.

Тема дисертації Пулика В. М. затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 01.06.2021 р.).

Наукова новизна роботи та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист визначається тим, що у дисертації знайшли своє формулювання та узагальнення теоретико-прикладні висновки щодо підстав регламентації кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів, характеристики елементів складу кримінального правопорушення, вироблення правил кваліфікації та рекомендацій щодо подолання ситуацій кримінально-правової конкуренції. Дисертантом запропоновано до уваги наукової спільноти власні напрацювання та сформульовано на їх основі висновки, що визначають наукову новизну та достовірність одержаних результатів в рамках обраної тематики.

Зокрема, заслуговує на підтримку висловлена у науковій новизні позиція автора щодо можливості втручання в діяльність судових органів шляхом бездіяльності зацікавленого суб'єкта, виходячи із приписів регуляторного

законодавства, аналізу практики оцінки Вищої ради правосуддя випадків втручання в діяльність суддів, зарубіжного досвіду кримінально-правової регламентації заборони перешкоджання процесу відправлення правосуддя.

У роботі дисертантом слушно обґрунтовано доцільність законодавчої регламентації у межах ст. 376 КК України кримінальної відповідальності за самостійний злочин – вплив на суддю міжнародного суду, учасником якого є Україна.

Варто погодитися з пропозицією дисертанта щодо розширення складу злочину, регламентованого ст. 376 КК України, за рахунок поміщення до його структури особливо кваліфікуючої ознаки – «заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб».

Крім того, на схвальну увагу заслуговує позиція удосконалення позиції щодо необхідності розширення кола потерпілих осіб від втручання в діяльність судових органів (ч. 1 ст. 376 КК України) за рахунок виділення у їх складі присяжного, близького родича чи члена сім'ї судді чи присяжного.

Імпонує проведена дисертантом теоретична робота, пов'язана з аналізом рекомендацій щодо правил кваліфікації ст. 376 КК України та подолання конкуренції кримінально-правових норм у випадках погрози або насильства щодо судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 377 КК України), умисного знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 378 КК України), посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя (ст. 379 КК України).

Потрібно відзначити, що дисертаційна робота Пулика В. М. характеризується також низкою інших положень, що свідчать на користь оригінального характеру отриманих результатів. Дисертант зумів віднайти нові аргументи в обґрунтування власних наукових поглядів та тверджень, а також реалізувати їх у сформульованих пропозиціях щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Пулика В.М. визначається можливістю їхнього використання у науково-дослідницькій діяльності для подальших наукових досліджень кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів; правотворчій діяльності при розробці нового і удосконаленні чинного законодавства, яке регулює суспільні відносини в означеній сфері; правозастосовній діяльності під час здійснення судочинства у кримінальних провадженнях, що пов'язані з втручанням в діяльність судових органів.

Окремо варто наголосити на можливості застосування отриманих наукових результатів у освітньому процесі, насамперед, при викладанні такого освітнього компоненту як «Кримінальне право України» чи інших дисциплін відповідного спрямування, в межах тематики яких досліджуються питання забезпечення кримінально-правової охорони від втручання в діяльність судових органів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Дисертаційна робота Пулика В. М. характеризується належним ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертантом опрацьовано широкий перелік науково-теоретичних джерел, емпіричного матеріалу, нормативно-правових актів України, міжнародно-правих актів, матеріалів судової практики. Зокрема, перелік джерел, використаних автором налічує 301 найменування. Дисертант виявив високий рівень знання та уміння аналітичного і глибокого опрацювання наукової літератури.

Повнота дослідження відповідної тематики, достовірність наукових результатів, запропонованих Пуликом В. М., обумовлені логічно обґрунтованим та послідовним планом дисертаційної роботи, правильно визначеними автором об'єктом та предметом наукового дослідження, його метою та завданнями. Змістовна побудова дисертаційної роботи є логічною і такою, що узгоджується із сформульованою метою, завданнями, об'єктом та

предметом дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, переліку умовних позначень та додатків. Запропонована структуризація дисертаційної роботи дозволила правильно охопити різносторонні аспекти обраної теми дослідження від загальнотеоретичних підвалин кримінально-правової політики охорони діяльності судових органів до окремих проблемних питань кримінально-правової оцінки втручання в діяльність судових органів. Таким чином, структура роботи дозволяє вирішити завдання, поставлені автором при підготовці дисертації. У роботі матеріал викладено юридично грамотно, системно та послідовно. Наукова дискусія характеризується коректністю та аргументованістю.

Дисертаційна робота містить наукові положення, що мають важливе науково-теоретичне і практичне значення. Ознайомлення зі змістом дисертації Пулика В. М. дає об'єктивні підстави зробити висновок, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, а також рекомендацій, сформульованих у роботі, в цілому відповідають вимогам, що ставляться до такого виду робіт.

Дисертантом застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів, здійснена критична оцінка положень чинного законодавства. В процесі дослідження було використано широкий спектр як загальних, так і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило комплексно та всебічно проаналізувати об'єкт дослідження, а саме історико-правовий, порівняльно-правовий, герменевтичний метод, методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції. Методологічною основою дисертації став діалектичний метод.

Науково-методичні аспекти цього дослідження сформовані на основі вивчення, аналізу, переосмислення теоретичних, методологічних розробок вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків з проблем та шляхів

вдосконалення кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота є логічною за своєю структурою та відповідає вимогам стосовно обсягу, що зумовлено метою й завданнями дослідження.

У розділі 1 «Загальнотеоретичні підвалини кримінально-правової політики охорони діяльності судових органів» дисертантом досліджено історичний генезис національного кримінального законодавства та перспективи його розвитку щодо відповідальності за протиправні спроби корекції здійснення правосуддя. Також у цьому розділі проаналізовано підстави і принципи криміналізації та збереження відповідальності за втручання в діяльність судових органів. Крім того, у першому розділі окреслено міжнародні стандарти та зарубіжний досвід кримінально-правової охорони незалежності судових інституцій.

Розділ 2 «Втручання в діяльність судових органів: характеристика складу злочину» охоплює детальний аналіз об'єктивних (об'єкт, об'єктивна сторона) і суб'єктивних (суб'єкт, суб'єктивна сторона) елементів складу втручання в діяльність судових органів.

У цьому розділі підтримано обстоювану у науковій літературі доцільність зміни назви Розділу XVIII Особливої частини КК України, із пропонуваним формулюванням – «Кримінальні правопорушення проти правосуддя та діяльності органів кримінальної юстиції з його забезпечення», а також подано авторське бачення вдосконаленого, на думку автора, формулювання родового об'єкта кримінальних правопорушень Розділу XVIII Особливої частини КК України і основного безпосереднього об'єкта при втручанні в судову діяльність.

У рамках опису найбільш типових способів втручання в діяльність судових органів розглянуто незаконний вплив на потерпілого через прохання, вказівки, рекомендації, вимоги, погрози, насильство, підкуп, критику у ЗМІ до вирішення справи у зв'язку з її розглядом, а також випадки вчинення перешкод

до здійснення суддею правомірної діяльності шляхом пікетування суду, організацію мітингів чи демонстрацій.

На думку дисертанта, аналіз ознак суб'єкта втручання в діяльність судових органів засвідчує, що ним може бути тільки фізична особа і цей підхід відповідає принципам особистої, винної та персональної відповідальності за вчинене, загальний вік кримінальної відповідальності є обґрунтованим.

У розрізі характеристики суб'єктивної сторони складу втручання в діяльність судових органів доведено, що виокремлення непрямого умислу при втручанні в діяльність судових органів не є законодавчо можливим, з огляду на вольовий критерій. Також підсумовано, що належній кримінально-правовій охороні діяльності судових органів від втручання не сприятиме як надмірна деталізація різновидів мети, так і категоричне заперечення її подальшого перебування у законодавчій конструкції норми.

У розділ 3 «Кваліфікований склад та окремі проблемні питання кримінально-правової оцінки втручання в діяльність судових органів» дисертант розкриває, зокрема, зміст кваліфікуючих ознак складу втручання в діяльність судових органів, а також запропоноване власне бачення щодо вирішення окремих проблемних питань кримінально-правової оцінки досліджуваної поведінки. Зважаючи на системність зв'язків та потребу коректного вживання термінології, підтримано позицію подальшого закріплення кваліфікуючої ознаки у вигляді використання влади або службового становища під час вчинення делікту. Окрема увага звернута на проблему визначення алгоритму кримінально-правової оцінки передбачених статтями 376, 377-379 КК України і запропоновано його власне бачення.

Висновки дисертанта по роботі характеризуються належною обґрунтованістю, доведеністю у тексті роботи та відповідають поставленим меті та завданням.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертаційної роботи Пулика В. М. викладено у тринадцяти наукових публікаціях, з яких п'ять наукових статей у виданнях,

що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, шість тез доповідей на науково-практичних конференціях та семінарах, а також дві наукові статті, що додатково відображають результати дисертації.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертація Пулика В. М. є самостійним науковим дослідженням, містить власні авторські висновки і практичні рекомендації.

За результатами аналізу тексту дисертації та публікацій мною не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фальсифікації. Автором використано посилання на свої наукові публікації, посилання на публікації інших авторів, нормативні акти та інші джерела, що свідчать про відсутність порушення дисертантом вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження Пулика Василя Михайловича на тему «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів», наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, високий теоретичний рівень та практичну значущість висновків, варто вказати, що це не виключає наявності зауважень до її змісту та деяких пропозицій, що свідчить про необхідність вступити в дискусію з автором роботи з тією метою, аби почути додаткову аргументацію на користь тих чи інших висвітлених наукових підходів, їхньої повноти. Найбільш суттєвими з таких зауважень, вважаємо, наступні:

1) формулювання дисертанта щодо основного безпосереднього об'єкта при втручанні в судову діяльність та родового об'єкта кримінальних правопорушень Розділу XVIII Особливої частини КК України характеризуються дискусійністю. Так, автор вважає, що «основний безпосередній об'єкт при втручанні в судову діяльність утворюють суспільні відносини, які виникають з приводу забезпечення незалежності судової влади від незаконного впливу на здійснюване суддями та присяжними правосуддя, шляхом розгляду і вирішення у передбаченій законом процесуальній формі та

порядку судових справ». Однак, оскільки відсутнє нормативне визначення поняття «судова влада», то до цього поняття також відносять такі органи, які не здійснюють правосуддя – Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України (як мінімум ці інституції відображені у ст. 376-1 КК України і віднесені цією нормою до органів та установ системи правосуддя). Відповідно термін «судова влада» міг би бути замінений на інший – «органи та установи системи правосуддя».

Щодо родового об'єкта кримінальних правопорушень Розділу XVIII Особливої частини КК України, то дисертант визначає його як суспільні відносини з приводу здійснення судами і присяжними правосуддя в Україні на засадах верховенства права, а також забезпечення цієї діяльності органами кримінальної юстиції. Проте термін «суди» сприймається як неозначена множина. У свою чергу КПК України у ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу» деталізує термін «суддя», до якого входять голова, заступник голови, суддя Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, апеляційного суду, місцевих загальних судів, які на професійній основі уповноважені здійснювати правосуддя, а також присяжний. Тобто термін «суд» охоплює і присяжних. Відповідно формулювання родового об'єкту кримінальних правопорушень Розділу XVIII Особливої частини КК України може бути визначено як суспільні відносини з приводу здійснення судом в Україні і далі по тексту, що запропонований дисертантом;

2) поза увагою залишилася стаття 376-1 КК «Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя». У той же час піддаються аналізу ст. 376 та статті 377-379 КК України. Хотілось б зрозуміти мотивацію такого підходу;

3) дискусійним є затребуваність досвіду окремих постсоціалістичних країн, зокрема Казахстану, Вірменії, Узбекистану, Киргизстану, Таджикистану.

Проте висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційної роботи, стосуються дискусійних проблем, не применшують

належного рівня дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та на її наукову і практичну цінність.

Загальний висновок. Дисертація Пулика Василя Михайловича «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів» за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, повнотою опублікування матеріалів дисертації у наукових фахових виданнях відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор Пулик Василь Михайлович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

***Кандидат юридичних наук, професор,
директор Навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника***

Юрій МИКИТИН